SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2023/24:2853

av Fredrik Olovsson m.fl. (S, C)

med anledning av prop. 2023/24:105 Energipolitikens långsiktiga inriktning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår det planeringsmål som regeringen föreslår ska gälla för elsystemet.
2. Riksdagen avslår det leveranssäkerhetsmål som regeringen föreslår ska gälla för elsystemet.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om planeringsmål för elsystemet och om att återkomma med mål och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återkomma med underlag, bedömningar, indikatorer och alternativa utformningar för leveranssäkerhet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen i övrigt om att återkomma till riksdagen med nya bedömningar och förslag och tillkännager detta för regeringen.

Bakgrund

Sverige ska ha ledartröjan i omställningen. Det ger ökad konkurrenskraft och export-möjligheter för våra företag. Det ger bättre säkerhet genom ökad självförsörjning och minskat beroende av fossila bränslen. Det har också potential att leda till tusentals nya arbetstillfällen. Sverige kan bli världens första fossilfria välfärdsland. Förutsättningarna för detta är goda, med en industri som ligger långt fram när det gäller grön omställning och nyindustrialisering. Men det kräver ökad elektrifiering, dvs. betydligt mer fossilfri el, stärkt energieffektivisering samt förbättrad lagring och flexibilitet, och det redan i närtid.

Vårt land har sedan länge haft en komparativ fördel i el till låga konkurrenskraftiga priser. Det har varit viktigt för ett exportberoende land som Sverige, i Europas utkant med långa avstånd och ett utmanande klimat.

Sedan 30 år har Sverige nu en avreglerad elmarknad som dessutom ingår som en del i EU:s gemensamma. Den utbyggnad av elsystemet som vi nu står inför sker alltså mot en helt annan bakgrund än under tidigare utbyggnadsperioder, undantaget utbyggnaden av den landbaserade vindkraften, inte minst eftersom staten då hade en annan roll när det gäller både produktion och överföring av el. Stora kapitalkrävande investeringar, som i kärnkraft eller havsbaserad vindkraft, med osäkra och volatila intäkter långt fram i tiden kräver så långsiktiga och stabila planeringsförutsättningar som möjligt.

För att skapa bättre planeringsförutsättningar har vi därför sedan länge velat se en ny bred politisk energiöverenskommelse som omfattar alla fossilfria kraftslag och där både mål och medel för att nå dessa mål ingår. Detta har tyvärr inte hörsammats, då man hävdat från den nya regeringen att man redan har majoritet för sin politik och att en sådan överenskommelse således är obehövlig. Den lösning som främst lyfts fram är ny kärnkraft. Investeringar i nya kärnkraftsreaktorer är något som bör ses i ett 100-årsperspektiv, mot bakgrund av långa och komplicerade byggtider, drifttid under åtskilliga decennier, tidsödande reaktorrivning och krav på omhändertagande av kärnavfall. Då är det inte konstigt att det som efterfrågas av näringsliv och elproducenter är bred politisk samsyn om behov och inriktning. Det skapar bättre förutsättningar för att hantera återstående marknadsosäkerhet och finansieringsfrågor. Investeringsbeslut utgår till syvende och sist från de ekonomiska förutsättningar som gäller och kan förväntas. Och målet för politiken här bör givetvis vara så låga och konkurrenskraftiga priser som möjligt, för både företag och hushåll.

Regeringens proposition omfattar många delar av energisystemet men endast två förslag som riksdagen har att ta ställning till: Ett planeringsmål som ska gälla för elsystemet, där bedömningen är att Sverige bör planera för att kunna möta ett elbehov om minst 300 TWh till 2045. Behovet av el i olika geografiska områden bör tydliggöras och följas upp vid regelbundna kontrollstationer med start 2030. Vidare föreslås ett leveranssäkerhetsmål med innebörden att elsystemet ska kunna leverera el där efterfrågan finns, i rätt tid och i tillräcklig mängd i den utsträckning det är samhällsekonomiskt effektivt. Omotiverade hinder i elsystemet ska undanröjas för att skapa förutsättningar för en effektiv marknad som främjar konkurrenskraftiga priser. Även här ska en fördjupad uppföljning ske vid kontrollstationer med start 2030. För det senare målet finns ett tillkännagivande från riksdagen från riksdagsåret 2018/19 som regeringen nu anser är tillgodosett och slutbehandlat. Vidare bedömer regeringen att det finns behov av att se över det nuvarande energieffektiviseringsmålet.

Effektiv energianvändning kan uppnås antingen genom energieffektivisering, som innebär att samma nytta kan uppnås med lägre energianvändning alternativt att högre nytta kan nås med samma energimängd, eller med efterfrågeflexibilitet, dvs. flytt av energianvändning tidsmässigt utifrån prissignaler. Möjligheterna till effektivare energianvändning är således något som har effekt för såväl planeringsmålet som leveranssäkerhetsmålet.

Ställningstagande

Vi har återkommande lyft behovet av ett mål för mer fossilfri kraft redan till 2030. Anledningen är att ett tidssatt mål ställer krav på förslag och beslut om relevanta åtgärder som kan bidra till måluppfyllelsen. Vi menar att de aviserade kontrollstationerna, som vad vi förstår har målet 2045 som utgångspunkt, inte svarar mot samhällets behov av mer el i närtid.

Vad gäller det föreslagna målet för 2045 menar vi att osäkerheten som finns om elbehoven på längre sikt (mellan 200 och 340 TWh, enligt en myndighetsgemensam rapport från december 2023) ökar utan ett tydligt preciserat och högt ställt mål för 2030. Enligt samma rapport kan elbehovet till 2035 i det närmaste fördubblas. Om inte industrin får möjlighet att genomföra sina planerade eller önskade investeringar i närtid, minskar behovet högst avsevärt även på längre sikt. Det skadar såväl klimatomställningen som det svenska näringslivet, och en mycket stor mängd arbetstillfällen riskeras. Möjligheter till export av el finns sannolikt i det längre perspektivet på den gemensamma elmarknaden, men det är inte vår bedömning att det är elexport som ligger till grund för regeringens bedömning om behoven till 2045.

Säkerhetsläget i Sverige och Europa har försämrats drastiskt under de senaste åren, vilket också synliggjort hur central en robust energiförsörjning är för hela samhället. Vi måste därför stärka självförsörjningen i hela Europa och minska beroendet av fossila energikällor. Sverige är och ska fortsatt spela en viktig roll genom att vara nettoexportör av fossilfri el till våra grannländer. Att Sverige nu är Natomedlem stället också nya krav på kapacitet och tillförlitlighet i Sveriges energisystem som regeringen bör beakta i närtid. Prioriteringen att bygga i huvudsak ny centraliserad kraftproduktion som ligger mer än ett decennium fram rimmar illa med dessa ambitioner.

Vi menar också att ett effektiviseringsmål hade behövts för att bättre kunna ställning till planeringsmålet. Effektivisering först har varit ingången för både EU och Sverige. Regeringens expertmyndighet pekar på att var sjunde kWh är lönsam att effektivisera. Det frigör också el och kapacitet för behoven på kort sikt samtidigt som priserna sänks. I avsaknad av såväl ett kortsiktigt mål för fossilfri kraft redan till 2030 som ett kvantitativt effektiviseringsmål menar vi att det inte är möjligt att bedöma hur relevant den föreslagna målnivån för 2045 är. Vi delar regeringens ambitionsnivå även om den stora osäkerheten gör att regeringens nivå kan vara i underkant. Regeringens avsaknad av konkretion i närtid riskerar dock att göra att den egna ambitionsnivån inte kan nås. Vi anser att för att möta industrins behov på såväl kort som lång sikt behövs tydligare konkretion i närtid. Vi avvisar därför i detta läge regeringens förslag och vill att regeringen ges i uppdrag att återkomma med mål till 2030.

När det gäller leveranssäkerhetsmålet menar vi att den konsekvensanalys som presenteras inte är tillräckligt tydlig och möjliggör en rimlig värdering av den ambitionsnivå som föreslås, som också är otydligt formulerad. De indikatorer som pekas ut konkretiseras inte trots att de är helt avgörande för att kunna bedöma ambitions- och kostnadsnivåer, vilket också pekas ut av flera remissinstanser. Vi hade önskat se underlag som uppskattar de samhällsekonomiska effekterna av det föreslagna målet liksom alternativa utformningar. Effekter av lagringsmöjligheter och efterfrågeflexibilitet hade varit önskvärt, liksom sektorskopplingar, inte minst när det gäller värme och vätgas. Ett mål behöver givetvis vara förenligt med så låga priser för elkonsumenterna som möjligt för att säkerställa industrins konkurrenskraft och värna hushållens ekonomi. Vi saknar också tydliga förslag kring de stora behoven av ökad överföring samt förslag som kan öka både acceptansen och hastigheten i den utbyggnaden.

Mot bakgrund av detta kan vi inte anse riksdagens tillkännagivande från 2018/19 som slutbehandlat och vi avvisar också det föreslagna målet för leveranssäkerhet, i avvaktan på en mer fullständig analys.

Slutligen menar vi att många av de frågor som i övrigt behandlas i propositionen som rör de olika kraftslagen, värmemarknader, gas och koldioxidavskiljning är något som bör tas om hand inom ramen för en bred energiöverenskommelse. Trots att det

förefaller allt mer angeläget kan vi konstatera att för det kraftslag som i propositionen lyfts fram som det som på kort sikt kan stå för merparten av tillkommande elproduktion, nämligen vindkraft, inte anges vare sig konkreta ambitionsnivåer eller förslag på insatser som kan öka tempot i utbyggnaden, trots att det finns färdigutredda förslag kring lokala incitament. Den stora volym ny kraft som ligger på regeringens bord färdigt för beslut i form av havsbaserad vindkraft och på länsstyrelsernas bord i form av solcellsparker berörs inte, och i stället föreslås större krav på dessa kraftslag, vilket kommer att försena ny produktion ytterligare. Regeringen bör därför återkomma med nya bedömningar av dessa frågor.

Fredrik Olovsson (S)

Monica Haider (S)

Marianne Fundahn (S)

Aida Birinxhiku (S)

Rickard Nordin (C)

Anders Ådahl (C)

Mattias Jonsson (S)

Isak From (S)

Daniel Vencu Velasquez Castro (S)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)